UFÜ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER DERGİSİ
FIU JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

Kuloğlu Tuncer, N. Uluslararası Final Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi (UFUSOBED)/FIU Journal of Social Sciences and Humanities (FIU JOSSH)1-2 (2025-2) DOI 10.29329/ufusobed.2025.1337.4

DOI:
10.29329/ufusobed.2025.1337.4
Olgu Sunumu/A Case Study

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bir Ergene Günlük Yaşam Becerisi Öğretiminde Artan Bekleme Süreli Öğretim Yönteminin Etkililiği

Geliş / Article Arrival
19.03.2025

Kabul /Accepted
22.06.2025

Neslihan Kuloğlu Türker
Dr.Öğretim Üyesi, Uluslararası Final Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Özel Eğitim Öğretmenliği
neslihan.turker@final.edu.tr
ORCID ID 0000-0001-9959-5101

Metadata from Crossref

SCREENED BY iThenticate Professional Plagiarism Prevention

OPEN ACCESS

Öz

Bu araştırmada, Otizm Spektrum Bozukluğu olan 19 yaşındaki bir ergene günlük yaşam becerisi öğretiminde artan bekleme süreli öğretim yönteminin etkililiği incelenmiştir. Bu kapsamda sallama çay yapma, giysi asma (bluz ve gömlek), temiz yatak hazırlama becerileri çalışılmıştır. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Üç davranış için de başlama düzeyi, öğretim, yoklama, genelleme ve kalıcılık oturumları düzenlenmiş ve elde edilen veriler grafiğe işlenmiştir. Genelleme çalışmaları araç gereçlere, kişilere (anne ve yazar) ve ortama (kendi evi) genelleme biçiminde yapılmıştır. Bulgular artan bekleme süreli öğretimin etkili olduğunu, katılımcının üç beceriyi de %100 başarı düzeyi ile öğrendiğini ortaya koymuştur. Katılımcının tüm becerileri hızlı ve başarılı bir şekilde öğrenmesine karşın en son çalışılan ev ortamına genelleme çalışmasının başlama düzeyi verilerinin düşük olduğu görülmüştür. Bu durum evde her şeyin anne tarafından yapılmasına alışık olması ile açıklanabilir. Annenin kararlı çalışması ile ortama genelleme de başarıyla sonuçlanmıştır. Katılımcı tüm aşamalar tamamlandıktan 4 hafta sonra yapılan izleme oturumunda da tüm becerileri tam başarı ile uygulamıştır. Ayrıca katılımcının annesi ve uygulamanın yapıldığı özel eğitim merkezinin psikolojik danışmanı ile görüşülerek sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Çalışma hakkında olumlu görüş bildirilmesinin yanı sıra annenin kendi günlük işlerinin de hafiflediğini vurgulaması, psikolojik danışmanın katılımcının sosyal iletişim becerilerinde artış gözlediğini belirtmesi kayda değerdir.

Anahtar sözcükler: *otizm, artan bekleme, günlük yaşam, yoklama evreli, zincirleme*

The Effectiveness of Progressive Time Delay Procedure on Teaching Daily Living Skills to an Adolescent with Autism Spectrum Disorder

Abstract

The study examined the effectiveness of the Progressive Time Delay (PTD) procedure in teaching daily living skills to a 19-year-old adolescent with Autism Spectrum Disorder (ASD). A multiple-probe design across behaviors was used in this single-case experiment. The targeted daily living skills were preparing tea with a tea bag, hanging clothes (blouses and shirts), and making the bed. For all three tasks, the baseline, instruction, probe, generalization, and maintenance sessions were conducted and measured and the results were graphically charted. Generalization was studied across the materials used, participants (mother and author), and settings (participant's house). Results showed that the PTD method with increased waiting intervals was 100% accurate across all three skills. Although skill acquisition was rapid, initial performance in the home environment was low, which may have been due to the participant's prior reliance on the mother for daily tasks. However, through the mother's consistent involvement, generalization to the home setting was successfully achieved. Four weeks after the intervention a follow-up session confirmed that the participant maintained complete mastery of all skills. Social validity data gathered through interviews revealed that the mother experienced reduced daily responsibilities, and the psychological counselor noted significant improvement in the participant's social communication skills.

Keywords: *autism, progressive time, daily living, probe-phase, chaining*

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bir Ergene Günlük Yaşam Becerisi Öğretiminde Artan Bekleme Süreli Öğretim Yönteminin Etkililiği

Öz

Bu araştırmada, Otizm Spektrum Bozukluğu olan 19 yaşındaki bir ergene günlük yaşam becerisi öğretiminde artan bekleme süreli öğretim yönteminin etkililiği incelenmiştir. Bu kapsamda sallama çay yapma, giysi asma (bluz ve gömlek), temiz yatak hazırlama becerileri çalışılmıştır. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Üç davranış için de başlama düzeyi, öğretim, yoklama, genelleme ve kalıcılık oturumları düzenlenmiş ve elde edilen veriler grafiğe işlenmiştir. Genelleme çalışmaları araç gereçlere, kişilere (anne ve yazar) ve ortama (kendi evi) genelleme biçiminde yapılmıştır. Bulgular artan bekleme süreli öğretimin etkili olduğunu, katılımcının üç beceriyi de %100 başarı düzeyi ile öğrendiğini ortaya koymuştur. Katılımcının tüm becerileri hızlı ve başarılı bir şekilde öğrenmesine karşın en son çalışılan ev ortamına genelleme çalışmasının başlama düzeyi verilerinin düşük olduğu görülmüştür. Bu durum evde her şeyin anne tarafından yapılmasına alışık olması ile açıklanabilir. Annenin kararlı çalışması ile ortama genelleme de başarıyla sonuçlanmıştır. Katılımcı tüm aşamalar tamamlandıktan 4 hafta sonra yapılan izleme oturumunda da tüm becerileri tam başarı ile uygulamıştır. Ayrıca katılımcının annesi ve uygulamanın yapıldığı özel eğitim merkezinin psikolojik danışmanı ile görüşülerek sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Çalışma hakkında olumlu görüş bildirilmesinin yanı sıra annenin kendi günlük işlerinin de hafiflediğini vurgulaması, psikolojik danışmanın katılımcının sosyal iletişim becerilerinde artış gözlediğini belirtmesi kayda değerdir.

Anahtar sözcükler: *otizm, artan bekleme, günlük yaşam, yoklama evreli, zincirleme*

Abstract

The Effectiveness of Progressive Time Delay Procedure on Teaching Daily Living Skills to an Adolescent with Autism Spectrum Disorder

The study examined the effectiveness of the Progressive Time Delay (PTD) procedure in teaching daily living skills to a 19-year-old adolescent with Autism Spectrum Disorder (ASD). A multiple-probe design across behaviors was used in this single-case experiment. The targeted daily living skills were preparing tea with a tea bag, hanging clothes (blouses and shirts), and making the bed. For all three tasks, the baseline, instruction, probe, generalization, and maintenance sessions were conducted and measured and the results were graphically charted. Generalization was studied across the materials used, participants (mother and author), and settings (participant's house). Results showed that the PTD method with increased waiting intervals was 100% accurate across all three skills. Although skill acquisition was rapid, initial performance in the home environment was low, which may have been due to the participant's prior reliance on the mother for daily tasks. However, through the mother's consistent involvement, generalization to the home setting was successfully achieved. Four weeks after the intervention a follow-up session confirmed that the participant maintained complete mastery of all skills. Social validity data gathered through interviews revealed that the mother experienced reduced daily responsibilities, and the psychological counselor noted significant improvement in the participant's social communication skills.

Keyword: *autism, progressive time, daily living, probe-phase, chaining*

1. Giriş

Günlük yaşam becerileri; bireylerin farklı ortamlarda kullanabilecekleri ve uyarlayabilecekleri, her birey için işlevsellikleri değişebilecek kişisel bakım, yaşam alanı, beslenme, finans ve toplumsal uyum başlıklarını içeren, normal gelişim gösteren bireylerin doğal olarak öğrenebildikleri bütün basit ve karmaşık beceriler olarak tanımlanabilir (Kaya&Cavkaytar, 2022,syf 3). Tüm insanlar için kişisel bakım ve günlük yaşam becerilerini geliştirmek; bağımsızlığı desteklemek, yaşam kalitesini ve genel refahı arttırmak için temeldir. Bu beceriler, bireylerin kişisel hijyenden ev temizliğine, yemek hazırlamaya, bütçe yapmaya, alışveriş yapmaya, serbest zaman etkinliklerine ve zaman yönetimine kadar günlük olarak yaptıkları çok çeşitli etkinlikleri kapsamaktadır. Bireylerin tatmin edici yaşamlar sürdürmeleri, anlamlı bağlar kurmaları, günlük varoluşun karmaşasında güvenle ve değişikliklere uyum sağlayarak yaşayabilmeleri için bağımsız yaşam becerilerini güçlendirmek hayati önem taşımaktadır.

Gelişimsel yetersizliğe sahip bireyler birçok beceri ve kavram ediniminde olduğu gibi günlük yaşam için işlevsel olan becerilerin ediniminde de zorluk yaşayabilmektedirler. Bu becerileri bağımsız yerine getirmekte zorluk çeken bireyler, günlük yaşama ilişkin beceriler için birincil bakıcılara ihtiyaç duyabilmektedirler. Gelişimsel yetersizliği olan bireylerin ince ve kaba motor, dikkat, yönerge alma, taklit ve koordinasyon becerilerinin gelişiminde yaşanan sorunlar, görme ve işitmede alanlarında görülebilen yetersizlikler günlük yaşam becerilerinin öğretimini güçleştirmektedir (Ünal, vd., 2021).

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan genç yetişkinlerin büyük bir bölümünün toplumsal yaşama adım attıklarında kendini yönetme, bireysel karar/lar almada, seçim yapmada zorlandıklarını ve başkalarına bağımlı olduklarını göstermektedir (Orum Çattık&Ergenekon, 2024). OSB tanısı olan bireylerin sosyal etkileşim ve iletişimde sınırlılık göstermeleri, takıntılı ve yinelenen davranışlar sergilemeleri, ilgilerinin yeterli düzeyde olmaması, birçok beceride zorluk yaşamasına, bununla birlikte serbest zaman etkinliklerine bağımsız katılmada ve sürdürmede sorunla karşılaşmasına neden olabilmektedir (Gönen&Uslucan,2024). Bir başka bireye bağımlı oluş, OSB bireyin toplumsal yaşam içinde pasif kalmasına, sosyal etkinliklere katılamamasına, akranları tarafından tercih edilmemesine, kişisel isteklerini yerine getirememesine, sorumluluk üstlenememesine ve daha bir dizi sınırlılığa yol açmaktadır. OSB'nin yaygınlık oranı ve heterojenliği istikrarlı bir şekilde artmaya devam ettikçe mesleki beceriler de dahil olmak üzere yaşam becerilerinin geliştirilmesi; iş yeri yerleştirmeleri ve işe özgü beceriler, kişisel hijyen, ev işleri, işe alım öncesi beceriler ve sosyal beceriler dahil olmak üzere belirli becerilerin uygulanması aracılığıyla elde edilebilecek bağımsızlık ve istihdam sonuçları için önemli olma olasılığını korumaktadır (Zatz&Harrison, 2025).

OSB bireylerin eğitimsel ve terapötik bağlamlarda, öz bakım ve günlük yaşam becerileri çalışmaya, genellikle her bireyin benzersiz ihtiyaçlarına ve güçlü yönlerine hitap eden yapılandırılmış programlar aracılığıyla yaklaşılmaktadır (Pothuraju,2024, syf.124-126). Bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlanarak kanıta dayalı yöntemlerin

kullanılması esas olmak üzere çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Uygulamalı davranış analizinde otizm spektrum bozukluğu teşhisi konan çocukların tedavisi de dahil olmak üzere insani sorunları çözmek için öğretim metodolojileri ve teknolojileri geliştirilmektedir (Costa&Matos,2025). Görsel kartlar, etkinlik çizelgeleri, video model (Ertekin, Ece, Yıkmış, 2017; Yavuz, 2021), robot teknolojileri (Ramnauth,, Bršci˘ c´, Scassellati, 2025), Sabit bekleme süreli öğretim yöntemi (Çetrez Arıcan&Fazlıoğlu,2020), İpucunun giderek azaltılması (Önal Yılmaz, 2025), Kendini yönetme stratejileri (Gönen&Uslucan, 2024), uygun olan ve olmayan davranışların öğretimi (Vuran ve Olçay, 2021) gibi pek çok öğretim yöntemi kullanılmaktadır.

Bu yöntemlerden biri de tepki ipucu stratejileri arasında yer alan zaman gecikmesi ya da bekleme süreli öğretimlerdir. Artan bekleme süreli öğretimin etkiliğine yönelik çeşitli çalışmalar mevcuttur (Bozak&Eldeniz Çetin, 2018; Ağrı&Batu, 2020; Babcock, 2020; Ünal&vd. 2021). Bu araştırmada da artan bekleme süreli öğretim yöntemi kullanılmıştır.

Zaman gecikmesi prosedürleri, başlangıçta hedef uyarıcının ve kontrol edici ipucunun (yani öğrencinin doğru tepki vermesini sağlayan ipucu) aynı anda sunulmasıyla (0 saniyelik gecikme) başlar. Daha sonraki öğretim oturumlarında ise, uyarıcının sunulması ile ipucunun verilmesi arasına belirli bir süre (yani gecikme aralığı) eklenerek kontrol edici ipucunun sunumu kademeli olarak silikleştirilir. İpucu verme, istenen tepki üzerinde uyarıcının kontrol sağlamadığı durumlarda, öğrencinin doğru tepki verme olasılığını artırır. Uyarıcının sunulması ile ipucunun verilmesi arasındaki zamanlama, uyarıcı kontrolünün geliştirilmesinde kritik bir bileşendir. Başlangıçta 0 saniyelik gecikme aralıklarının kullanılması, öğrencinin çok sayıda yanlış tepki vermesini önler ve bu da uygun uyarıcı kontrolünü engelleyebilir. Öğrencinin tepkileri güçlendikçe ipucu gecikmesinin eklenmesi, eğitmenin doğru tepkileri ayırt edici şekilde pekiştirmesine olanak tanır. Bu durum, tepkinin ipucu yerine doğal uyarıcı kontrolü altına girmesine yardımcı olur. Uyarıcının sunulması ile ipucunun verilmesi arasındaki gecikme süresinin, öğrenci daha fazla tepki verme fırsatı elde ettikçe artırılması, öğrencinin tepkisinin ipucu verilmeden önce (yalnızca uyarıcıyı görerek) doğal koşullar altında ortaya çıkma olasılığını artırır (Oneill, 2024).

2.YÖNTEM

2.1 Araştırma Deseni

Araştırmada bağımlı değişkenlerin öğretiminde artan bekleme süreli öğretimin etkililiği, tek denekli araştırma yöntemlerinden davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılarak değerlendirilmiştir. Böylece bir yöntemin etkililiği birden çok davranış üzerinde incelenmiştir.

Yoklama evreli çoklu yoklama modelinde tüm durumlarda eşzamanlı olarak başlama düzeyi verisi toplanır ve birinci durumda kararlı veri elde edildikten sonra başlama düzeyi evresi sonlandırılarak birinci durumda uygulamaya başlanır. Birinci durumda uygulama evresi sürerken, ikinci ve üçüncü durumlarda veri toplanmaz. Birinci

durumda ölçüt karşılanıp kararlı veri elde edildikten sonra, tüm durumlarda eş zamanlı olarak birinci yoklama evresi düzenlenir. (Tekin İftar & Kırcaali İftar, 2019, s.128)

Araştırmada birinci durum olarak "Sallama çay yapma" ikinci durum olarak "Giysi asma (bluz ve gömlek), üçüncü durum olarak "Temiz yatak hazırlama" hedef davranışlarının çalışılması planlanmıştır. Davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli araştırmada şu şekilde uygulanmıştır. İlk olarak hedeflenen birinci davranışın (Sallama çay yapma), ikinci hedef davranışın (Giysi asma) ve üçüncü hedef davranışın (Temiz yatak hazırlama) eşzamanlı olarak başlama düzeyi verisi toplanmıştır. Birinci hedef davranışın başlama düzeyi verileri kararlılık gösterdiğinde tüm hedef davranışlar için başlama düzeyi verisi toplamaya son verilmiş ve birinci hedef davranışın (sallama çay yapma) öğretim oturumları uygulanmaya başlanmıştır.

Birinci hedef davranışın ediniminde ölçüt karşılanınca diğer iki hedef davranışta (ikinci ve üçüncü durum) yoklama oturumları gerçekleştirilmiştir. Ardından ikinci hedef davranışın (Giysi asma) öğretim oturumları uygulanmaya başlanmıştır. İkinci hedef davranışta ölçüt karşılanınca üçüncü hedef davranışın yoklama verisi toplanmıştır. Ardından üçüncü hedef davranışın (Temiz yatak hazırlama) öğretim oturumları uygulanmaya başlanmıştır.

Bir durumun edinim oturumu belirlenmiş olan başarı düzeyine ulaşarak tamamlandığında ara verilmeden akıcılık, kalıcılık/izleme, genelleme oturumlarının çalışmalarına devam edilmiştir. Bu arada davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli gereği diğer durumların edinim ve yoklama oturumları ile ilgili çalışmalar sürmüştür. Üçüncü hedef davranışın da akıcılık, kalıcılık/izleme ve genelleme oturumları tamamlandıktan 1 ay sonra her üç hedef davranış için toplu yoklama oturumu yapılmıştır.

2.1.1. Araştırmanın Değişkenleri

2.1.1.1 Bağımlı Değişken

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni günlük yaşam becerileri arasında yer alan sallama çay yapma, giysi asma (bluz ve gömlek) ve temiz yatak hazırlama beceri düzeyidir.

Bağımlı değişkenlere ait beceri analizleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Bağımlı Değişkenlere İlişkin Beceri Analizleri

Sallama Çay Hazırlama	Giysi Asma	Temiz Yatak Hazırlama
Çay içeceği kupayı seçer. Su ısıtıcının içine bir kupa iyi su koyar. Su ısıtıcının düğmesine basarak çalıştırır. Kupanın içine bir adet	Kıyafet askısını alır. Penye bluzun etek ucundan askıyı sokar. Askıyı bluzun omuzlarına yerleştirir. Askıyı giysi dolabında uygun	Temiz çarşafı alır. Çarşafı yatağın üzerine serer. Çarşafın kenarlarını yatağın altına yerleştirir. Yastık kılıfını alır. Yastığa geçirir.

sallama çay poşeti koyar. Suyun ısınmasını bekler. ısınan suyu kupaya koyar. 3-4 dakika bekler. Bir çay tabağı alır ve kupanın yanına koyar. Kupanın içindeki çay poşetini yavaşça, birkaç kere hareket ettirir. Çay poşetini tezgaha damlatmamaya özen göstererek çay tabağının içine koyar.	yere asar. Gömleğin üst düğmelerinden birini ilikler. Kıyafet askısını alır. Askıyı gömleğin içine sokar. Askıyı gömleğin omuzlarına yerleştirir. Askıyı giysi dolabında uygun yere asar. Astığı giysilerin düzgün durduğunu kontrol eder, gerekirse düzeltir.	Yastığı yatağın başucuna koyar. Nevresimi alır. Nevresimi dümdüz yatağa serer. Yorganı alır. Nevresimin boyu ile aynı yönde olmasına dikkat eder. Yorganın üst kenarındaki bir köşesinden tutarak nevresimin içine sokar ve aynı yöndeki nevresim köşesine yerleştirir. Yorganın diğer köşesi için hareketi tekrarlar. Yorganın kalan kısımlarını nevresim içinde düzeltir. Yatak örtüsünü alır. Yatağın üzerine serer.

2.1.1.2. Bağımsız Değişken

Bu araştırmanın bağımsız değişkeni artan bekleme süreli öğretim yöntemidir. Artan bekleme süreli öğretimde maksimum ipucu geciktirme aralığı 8 sn. olarak belirlenmiştir. ilk iki oturum 0 saniye bekleme süreli olarak gerçekleştirilmiş, daha sonra her bir oturumda 2 saniyelik artışlar ile maksimum ipucu aralığına ulaşılmıştır.

2.1.2. İç ve Dış Geçerliliğin Sağlanması

Deneysel araştırmalarda, bağımlı değişkende gerçekleşen değişikliğin yalnızca bağımsız değişkenden kaynaklanması (Tekin İftar & Kırcaali İftar, 2019, s.297) olarak tanımlanan iç geçerliliği sağlayabilmek amacıyla katılımcının ailesi süreç hakkında bilgilendirilmiş, çalışılacak olan becerilere yönelik herhangi bir çalışma yapmamaları için uyarılmışlardır.

Deneysel araştırma bulgularının başka ortamlara, davranışlara ya da bireylere genellenebilirliği (Tekin İftar & Kırcaali İftar, 2019, s.295) olarak tanımlanan dış geçerliliği sağlayabilmek amacıyla uygulamaları yapan özel eğitim öğretmeninin dışında, araştırmanın yazarı ve katılımcının annesi ile uygulama tekrarlanmış, ayrıca katılımcının kendi ev ortamı da kullanılmıştır.

2.2. Katılımcı Özellikleri

Araştırmada, OSB tanısı almış 19 yaşında bir kız öğrenci yer almıştır. Pelin 10 yaşından itibaren aynı kurumda eğitim almaktadır. İlk yıllar bireysel eğitim almıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde haftada 3 tam gün grup eğitimine katılmaktadır. Akıcı okuma-yazma ve hesap yapma becerilerine sahiptir. Alıcı ve ifade edici dil iletişim becerileri iyi düzeydedir. Pek çok kişisel bakım ve günlük yaşam becerisine sahiptir. Ancak

hazırlıksız karşılaştığı yeni durumlarda, istemediği bir şeyi yapmaya zorlandığında, istediği bir şey olmadığında ya da yaptığı bir şey istediği gibi olmadığında ortaya çıkan çok ciddi öfke nöbetleri vardır. Öfke nöbetleri eşyalara ya da bir başkasına zarar verme biçiminde görülmektedir.

Çalışmalara başlamadan önce art arda 3 farklı günde Pelin'e hangi gün hangi çalışmanın yapılacağına dair kısa sözlü bilgi verilerek sürece bilişsel ve psikolojik olarak hazırlanması sağlanmıştır. (Örnek; Pelin, haftaya Pazartesi günü okula geldiğinde seninle sallama çay yapmaya başlayacağız. İkimiz mutfağa gideceğiz ve çay yapacağız…… Hayır, bu gün değil. Birkaç gün sonra. İstersen takvime bakabiliriz…)

Pelin'in ebeveynlerine araştırmaya yönelik ayrıntılı bilgi verilmiş ve yazılı onayları alınmıştır. Öğretimin her aşamasında aileye de bilgi aktarılmış ve genelleme çalışmalarında işbirliğine girilmiştir. Aile uzun süreli olarak aile eğitimi almış olup çalışmaların nasıl yapılması gerektiğine ilişkin detaylı bilgiye sahiptir. Genelleme aşamasına gelindiğinde çalışılan konular ile ilgili sözlü bilgi aktarımı ve gözlem yapmaları sağlanarak bilgileri güncellenmiştir.

2.3. Ortam ve Araç Gereçler

Araştırmanın başlama düzeyi, yoklama, uygulama, akıcılık ve izleme oturumları Ankara'da bulunan bir özel eğitim merkezinde (Uyum) gerçekleştirilmiştir. İçinde bir yatak, giysi dolabı, koltuk, sehpa ve bazı aksesuarların bulunduğu yaşam odası ile merkezin mutfağı uygulama alanı olarak kullanılmıştır.

Genelleme çalışmaları için araştırmanın yazarı, katılımcının annesi ve katılımcının ev ortamı da çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmada Beceri Analizi Formu, Veri Kayıt Çizelgesi, Uygulama Güvenirliği ve Gözlemci Güvenirlik Veri Kayıt Formu kullanılmıştır.

2.4. Araştırmacı ve Uygulamacı Özellikleri

Araştırmanın yazarı, araştırmayı planlayan, yöneten, güvenirlik gözlemlerini yapan ve kişiler arası genelleme aşamalarında devreye giren kişidir. Lisansı ve yüksek lisansı Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Doktorası Özel Eğitim alanında alınmış olup yaklaşık 30 yıl özel eğitim alanında uygulamacı olarak çalışmıştır. Halen bir üniversitede öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Oturumları gerçekleştiren uygulamacı, lisans düzeyinde özel eğitim bölümü mezunu olup yaklaşık 8 yıldır aynı kurumda çalışmaktadır.

2.5 Uygulama Süreci

Uygulama süreci; başlama düzeyi, öğretim, yoklama, akıcılık, izleme ve genelleme oturumlarından oluşmaktadır. Tüm oturumlar bire-bir öğretim oturumu şeklinde gerçekleştirilmiştir. Zincirleme davranışların çalışıldığı bu araştırmanın başlama düzeyi evresinde ve yoklama oturumlarında çok fırsat veri kayıt yöntemi; öğretim oturumlarında ise tüm basamaklar bir arada öğretim yöntemi kullanılmıştır.

Tüm hedef davranışlarda kontrol edici ipucu olarak işaret ipucu ve sözel ipucu birlikte kullanılmıştır. Kontrol edici ipuçlarının ardından yanıt aralığı süresi 5 sn. olarak belirlenmiştir.

Öğretim oturumlarında doğru tepkiler için oturum sonlarında pekiştireç kullanılmıştır. Birinci durumda pekiştireç olarak oturum sonunda doğal pekiştireç kullanılmış ve çayı yaptıktan sonra içmesine izin verilmiştir. İkinci durumun pekiştireci olarak oturum sonunda istediği bir müzik parçasını dinlemesine ve dans etmesine izin verilmiştir. Üçüncü durumun pekiştireci olarak oturum sonunda sözel pekiştireç kullanılarak "Çok güzel bir yatak hazırladın, seninle gurur duyuyorum./ Harikasın, ne kadar düzgün bir yatak yaptın./ Vaaaavvv, bu yatağa bayıldım" gibi ifadeler söylenmiştir.

Yanlış tepkiler ya da tepkide bulunmama için doğru tepki için model olma hata düzeltmesi yöntemi kullanılmıştır.

Doğru tepki için model olma (a model of the correct response), yanlış tepkinin ya da tepkide bulunmamanın ardından uygulamacının çocuğa doğru tepki için model olması, daha sonra tüm araç-gereçleri ve uyaranları ortamdan kaldırıp yeni denemeye geçmesidir. Bu hata düzeltmesinde, sözel geribildirim ya da hata ifadesinde ve kısa süreli moladan farklı olarak çocuğun yanlış tepkisinin ardından uygulamacı doğru tepki için model olur. Ancak bu hata düzeltmesi türünde de uygulamacı çocuktan model olunan tepkiyi tekrar etmesini beklemez ve yeni denemeye geçer (Yücesoy Özkan&Altun, 2019)

Akıcılık oturumlarında tüm durumlar için etkinlik pekiştireci kullanılmış; %50 başarı ölçütünü sağlaması durumunda oturum sonlarında sanat odasına giderek istediği bir el işi etkinliğini 5 dakika süre ile yapmasına izin verilmiştir.

Artan bekleme süreli öğretim uygulamaları ile akıcılık uygulamalarını içeren veriler Tablo2'de da gösterilmiştir.

2.5.1. Başlama Düzeyi Evresi

Araştırmanın başlama düzeyi verileri çalışma kapsamında belirlenmiş olan üç davranışla aynı günde, farklı zamanlarda çok fırsat yöntemine göre toplanmıştır. Yanıt aralığı süresi 5 sn. olarak planlanmıştır. Bu süreçte başlama düzeyi verisi alınacak olan davranışın beceri analizinde yer alan maddeler sırası ile bireye söylenmiş, yapabildiklerine çok fırsat uygulaması gereği artı konularak bir sonraki basamağa geçilmiştir. Yapamadığı basamakları uygulamacı, katılımcının görmeyeceği biçimde kendisi gerçekleştirmiştir. Elde edilen verilere göre doğru tepki yüzdesi hesaplanmıştır.

Birinci durumun başlama evresinde kararlı veri elde edildikten sonra başlama düzeyi evresi tüm durumlar için sonlandırılarak birinci durumun uygulama evresine geçilmiştir. Birinci durumda uygulama sürerken ikinci ve üçüncü durumlarda veri toplanmamıştır.

2.5.2. Sıfır Saniye Beklemeli Uygulama Evresi

Tüm durumlar için ilk 2 oturumları sıfır saniye bekleme süreli olarak uygulanmıştır. Uygulamacı, birinci hedef davranışın çalışılmasına başlamadan önce her seferinde katılımcıya "Şimdi seninle sallama çay yapacağız./Çay yapma zamanımız geldi. Haydi mutfağa gidelim" diyerek sürece hazırlanmasını sağlamıştır. Ardından mutfağa gitmişlerdir. Uygulamacı beceri analizinde yer alan birinci basamaktaki beceri yönergesini verdikten sonra hemen kontrol edici ipucu olan işaret ve sözel ipucunu

kullanmış, ardından öğrenci tepkisi için 5 sn. beklemiştir. Belirlenen yanıt aralığı içinde katılımcı doğru tepki verdiğinde uygulamacı ikinci basamağın yönergesini ve kontrol edici ipucunu sunmuştur. Belirlenen yanıt aralığı içinde katılımcı yanlış tepki verirse ya da tepkisiz kalırsa uygulamacı doğru tepki için model olma hata düzeltme türünü kullanarak doğru tepkiyi gerçekleştirmiş ve bir sonraki basamağa geçmiştir. Tüm basamaklar aynı şekilde çalışılarak oturum tamamlanmıştır. Oturum tamamlandıktan sonra "Çayı çok güzel yaptın. Şimdi oturup içebilirsin" diyerek doğal pekiştireç verilmiş ve Pelin'in pencereden dışarıyı seyrederken içebileceği şekilde bir oturma düzeni ile çayını içme olanağı sağlanmıştır.

Uygulamacı ikinci durum olan "Giysi asma (Bluz ve gömlek)" hedef davranışının çalışmalarını merkezde bulunan uygulama odasında gerçekleştirmiştir. Çalışmadan önce odadaki koltuğun üzerine dağınık bir şekilde bir penye sıfır yaka bluz ve önü açık kısa kollu bir gömlek, sehpanın üzerine de 2 adet askı bırakmıştır. Çalışma başlamadan önce "Pelin uygulama odasına gidelim. Giysi asma çalışması yapacağız" diyerek süreci başlatmıştır. Giysi odasına gittiklerinde dağınık duran giysileri göstermiş, beceri analizinde yer alan ilk basamağın beceri yönergesini vermiş, sonra hemen kontrol edici ipucu olan işaret ve sözel ipucunu kullanmış, ardından öğrenci tepkisi için 5 sn. beklemiştir. Belirlenen yanıt aralığı içinde katılımcı doğru tepki verdiğinde uygulamacı ikinci basamağın yönergesini ve kontrol edici ipucunu sunmuştur. Belirlenen yanıt aralığı içinde katılımcı yanlış tepki verirse ya da tepkisiz kalırsa uygulamacı doğru tepki için model olma hata düzeltme türünü kullanarak doğru tepkiyi gerçekleştirmiş ve bir sonraki basamağa geçmiştir. Tüm basamaklar aynı şekilde çalışılarak oturum tamamlanmıştır. Oturum tamamlandıktan sonra "tüm giysileri düzgün bir şekilde astın. Bravo. Şimdi istediğin bir müzik parçasını dinleyebilirsin" denmiş ve müzik setini kullanarak bir müzik parçası dinlemesine fırsat verilmiştir.

Üçüncü durum sayıca daha fazla basamak ve el becerisi olarak daha fazla detay içermektedir. Bu nedenle araştırma kapsamında çalışılacak son durum olması uygun bulunmuştur. Uygulamacı üçüncü durum olan "Temiz yatak hazırlama" hedef davranışının çalışmalarını merkezde bulunan uygulama odasında gerçekleştirmiştir. Çalışmadan önce odadaki koltuğun üzerine bir kişilik ince bir yorgan ve bir yastık, sehpanın üzerine en altta nevresim, üzerinde yastık kılıfı, en üstte çarşaf olacak şekilde kullanılacak malzemeleri katlı biçimde bırakmıştır. Çalışma başlamadan önce "Pelin uygulama odasına gidelim. Yatak hazırlama çalışmamız var" diyerek süreci başlatmıştır. Uygulama odasına gittiklerinde beceri analizinde yer alan ilk beceri yönergesini vermiş, sonra hemen kontrol edici ipucu olan işaret ve sözel ipucunu kullanmış, ardından öğrenci tepkisi için 5 sn. beklemiştir. Belirlenen yanıt aralığı içinde katılımcı doğru tepki verdiğinde uygulamacı ikinci basamağın yönergesini ve kontrol edici ipucunu sunmuştur. Belirlenen yanıt aralığı içinde katılımcı yanlış tepki verirse ya da tepkisiz kalırsa uygulamacı doğru tepki için model olma hata düzeltme türünü kullanarak doğru tepkiyi gerçekleştirmiş ve bir sonraki basamağa geçmiştir. Tüm basamaklar aynı şekilde çalışılarak oturum tamamlanmıştır. Oturum tamamlandıktan sonra yatağın karşısına geçip birlikte yatağa birkaç saniye bakmışlar, yatağı ne kadar düzgün hazırladığı üzerinde kısaca konuşmuşlar ve uygulamacı süreci Pelin'in çalışmasını övecek cümleler söyleyerek tamamlamıştır.

2.5.3. Artan Bekleme Süreli Uygulam Evresi

Artan bekleme süreli uygulama evresine geçildiğinde uygulamacı beceri yönergesini verdikten sonra ipucunu sunmak için ipucu geciktirme aralığı uygulamasına başlamıştır. Bu durumda 3. öğretim oturumu 2 saniye bekleme süreli, 4. öğretim oturumu 4 saniye bekleme süreli, 5. öğretim oturumu 6 sn. bekleme süreli, 6. öğretim oturumu 8.sn bekleme süreli ve sonraki öğretim oturumları (ölçüt karşılanana kadar) 8 saniye bekleme süreli olarak yürütülmüştür.

Uygulamacı, her çalışmadan önce katılımcıya "Şimdi seninle sallama çay yapacağız. Haydi mutfağa gidelim" diyerek sürece hazırlanmasını sağlamıştır. Ardından mutfağa gitmişlerdir. Uygulamacı beceri analizinde yer alan birinci basamaktaki beceri yönergesini verdikten sonra ipucu geciktirme aralığı kadar beklemiştir (örneğin 3. oturumda 2 sn.). Katılımcı ipucu geciktirme aralığı içinde doğru tepki verirse uygulamacı veri kayıt formunun ipucundan önce doğru tepki sütununa artı işaretini koyarak bir sonraki basamağın yönergesini vermiştir. Eğer Pelin ipucu geciktirme aralığı içinde yanlış tepki verirse uygulamacı "bekle" diyerek Pelin'in tepkisini durdurmuş ve hemen kontrol edici ipucunu sunmuştur. Benzer şekilde Pelin ipucu geciktirme aralığı içinde tepkide bulunmazsa uygulamacı belirlediği sürenin sonunda kontrol edici ipucunu sunarak doğru tepki vermeyi sağlamaya çalışmıştır. Her ipucu sunumundan sonra yanıt aralığı olarak belirlenmiş olan 5 sn. beklemelere özen göstermiştir. İpucundan sonra yanıt aralığı içinde verilen doğru tepkileri veri kayıt formunun ipucundan sonra doğru tepki bölümüne işaretlemiştir. Doğru tepkiden sonra diğer basamağın yönergesini vererek çalışmaya devam etmiştir. İpucundan sonra belirlenmiş olan yanıt aralığı içinde katılımcı yanlış tepki verirse ya da tepkisiz kalırsa uygulamacı veri kayıt formunda ipucundan sonra yanlış tepki/tepkide bulunmama bölümünü işaretlemiş, doğru tepki için model olma hata düzeltme türünü kullanarak doğru tepkiyi gerçekleştirmiş ve bir sonraki basamağa geçmiştir. Tüm basamaklar aynı şekilde çalışılarak oturum tamamlanmıştır.

Diğer oturumlarda ipucu geciktirme aralığı sistematik biçimde arttırılmış ve maksimum ipucu geciktirme süresine ulaşıldıktan sonra aynı süre ile (8 sn.), art arda 3 oturum %90-100 başarı ölçütünü sağlayıncaya kadar devam edilmiştir.

İkinci ve üçüncü durumlar için uygulama birinci durum ile aynı şekilde yapılmıştır.

Pekiştireçler sıfır saniye oturumlarında kullanıldığı gibi kullanılmıştır.

2.5.4. Akıcılık

Tüm davranışlar için söz konusu davranışın edinim çalışması tamamlandıktan sonra akıcılık çalışmasının yapılarak davranış zincirinin hızlı ve kolay biçimde sergilenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla akıcılık çalışmalarında sürelerin yeniden belirlenmesi gerekmiştir. Akıcılık çalışmalarının yapıldığı oturumlarda ipucu geciktirme aralığı 3 sn. ve yanıt aralığı 3 sn. olarak belirlenmiştir.

Ayrıca akıcılığı kolaylaştırmak için planlanan oturumların daha fazla güdüleyici olması hedeflenmiştir. Pelin'in el işi çalışmalarına ilgisi göz önünde bulundurularak en az %50 doğru tepki oranını gerçekleştirmesi durumunda sanat odasına giderek istediği bir el işi etkinliğini 5 dk. süre ile yapmasına fırsat verilmiştir. Her oturumdan önce uygulamacı Pelin'e "Çayı hazırlarken/giysileri asarken/yatağı yaparken hızlı olmanı istiyorum. Eğer yeterince hızlı bir şekilde sallama çayı yaparsan/giysileri asarsan/yatağı hazırlarsan sanat odasına gidecek zamanımız olur." açıklamasını yapmıştır.

Akıcılık çalışmasında ilk 2 oturum başlama evresi olarak uygulanmış, çalışma art arda üç oturum, %90-100 başarı elde edinceye kadar devam ettirilmiştir.

2.5.5. Yoklama

Birinci durumun öğretim (edinim) oturumları tamamlandığında ikinci ve üçüncü durumun yoklama oturumu gerçekleştirilmiş, ikinci durumun öğretim (edinim) oturumları tamamlandığında birinci ve üçüncü durumun yoklama oturumları gerçekleştirilmiştir. Üçüncü durumun çalışılması tamamlandığında her üç durum için yoklama verileri toplanmıştır.

2.5.6. İzleme

Tüm durumlarda çalışmalar tamamlandıktan, toplu yoklamalar alındıktan ve genelleme çalışmaları yapıldıktan 4 hafta sonra aynı uygulamacı tarafından, aynı ortamlar ve araç gereçler kullanılarak izleme verileri alınmıştır. Her davranışın izleme oturumları verileri, izleme veri kayıt formuna işlenmiştir. İzleme oturumları, başlama evresi ve/veya yoklama oturumlarıyla aynı basamaklar izlenerek gerçekleştirilmiştir.

2.5.7. Genelleme

Araştırmada kişiler, ortamlar ve araçlar arası genelleme verisi toplanmıştır. Genelleme oturumları en son durumun akıcılık oturumlarında hedeflenen düzeye ulaşıldıktan ve toplu yoklamalar alındıktan hemen sonra düzenlenmiştir. Katılımcıların söz konusu beceriyi farklı kişi, ortam ve farklı araç-gereçlere genelleyip genelleyemediği değerlendirilmiştir. Genelleme başlama düzeyi değerlendirmelerinde (3 sn. yanıt aralığı) ve çalışmalarında akıcılık aşamasının süreleri (3 sn. ipucu geciktirme aralığı+ 3 sn. yanıt aralığı) kullanılmıştır.

Kişiye genelleme çalışmaları araştırmanın yazarı ve katılımcının annesi ile yapılmıştır.

Ortam genelleme çalışmaları katılımcının kendi evindeki ortamlar kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araç gereç genellemesinde uygulamada kullanılan materyallerden farklı su ısıtıcı, fincan çeşidi, bitki çayları, nevresim takımı, farklı desen-kol boyu-yaka biçimine sahip bluz ve gömlekler kullanılmıştır.

Genelleme oturumlarında üç oturum başlama düzeyi evresi olarak uygulanmış, sonraki oturumlar genelleme uygulama evresi olarak sürdürülmüştür. Art arda 3 oturum %100 başarı düzeyi ile öğrencinin davranışı genelleyebildiği kabul edilmiştir.

Genelleme ve izleme verileri Tablo 3'de gösterilmiştir.

2.6. Güvenirlik Verilerinin Toplanması

2.6.1. Gözlemci Güvenirliği

Araştırmanın başlama düzeyi, uygulama, yoklama, izleme oturumlarında her davranış için gözlemci güvenirlik verisi toplanmıştır. Uygulamanın yapıldığı özel eğitim merkezinin uygulama odalarında bulunan kameralar yardımıyla araştırmanın yazarı uygulamaların tümünü canlı ve sonrasında kayıttan izleme olanağına sahip olmuştur. Gözlemci güvenirliği %100 olarak belirlenmiştir.

2.6.2. Uygulama Güvenirliği

Uygulama güvenirliği verileri, ise artan bekleme süreli öğretim sürecinin uygulamacı ve araştırmacı tarafından planlanan şekilde uygulanıp uygulanmadığının değerlendirilmesi amacıyla başlama düzeyi, öğretim, yoklama, genelleme ve izleme oturumlarının %30'unda toplanmıştır. Uygulayıcının gerçekleştirdiği basamaklar (+), gerçekleştirmediği basamaklar (-) şeklinde veri kayıt formuna işaretlenmiştir. Gözlenen uygulamacı davranışı /planlanan uygulamacı davranışı x100" formülüne dayanılarak yapılan hesaplamalarda uygulamacı güvenirliği %100'dür.

2.7. Sosyal Geçerlik Verileri

Araştırmanın sosyal geçerliğini değerlendirmek üzere merkezin bünyesinde görev yapan Psikolojik danışmana ve katılımcının annesine artan bekleme süreli öğretime göre hazırlanan öğretim programının etkililiği hakkındaki görüşleri sorulmuştur. Bu amaçla psikolojik danışmana ve anneye katılımcının başlama düzeyi, öğretim ve izleme oturumlarındaki videoları izletilerek görüşleri alınmıştır. Toplanan veriler betimsel olarak analiz edilmiş ve bulgular bölümünde açıklanmıştır.

2.8. Etkililik Verileri

Etkililik verileri, katılımcının hedef becerilere ilişkin doğru ve yanlış tepkileri önceden hazırlanmış olan beceri analizi veri toplama kayıt formlarına kaydedilerek alınmıştır. Her oturum sonrasında doğru tepki yüzdesi hesaplanmıştır. Veri kayıt formları aracılığıyla toplanan veriler çizgi grafik yöntemi ile gösterilmiştir. Grafik üzerinde x ekseni oturumları (yoklama, genelleme ve izleme), y ekseni ise öğretimi yapılan becerilerin (çay yapma, giysi asma, yatak hazırlama) doğru tepki yüzdelerini ifade etmektedir. Her bir oturum evresinde bireyin doğru sergilemiş olduğu beceri basamaklarının sayısı beceri analizinde yer alan toplam basamak sayısına bölünmüştür. Böylece bireyin doğru ve uygun olarak yerine getirdiği basamakların yüzdesi elde edilmiştir. Elde edilen bu yüzdelere ilişkin değerler grafiğe işlenmiştir.

3. BULGULAR

Bu bölümde OSB tanısı olan bir bireye günlük yaşam becerilerinin (sallama çay yapma, giysi asma (bluz ve gömlek), temiz yatak hazırlama) öğretiminde artan bekleme süreli öğretim yönteminin kullanılması ile ilgili etkililik, akıcılık, genelleme ve izleme/kalıcılık ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Ayrıca çalışma sona erdikten sonra özel eğitim kurumunun psikolojik danışmanı ve katılımcının annesi ile sosyal geçerlik çalışması yapılarak çalışma ile ilgili görüşleri de bu bölümde açıklanmıştır.

3.1. Artan Bekleme Süreli Öğretim Yönteminin Edinim Ve Akıcılık Etkililiğine İlişkin Bulgular

Davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeline göre yapılan bu araştırmada aynı katılımcı ile çalışılması planlanan üç farklı hedef davranış için başlama düzeyi verileri aynı tarihlerde olmak üzere, art arda 3 oturumda alınmıştır.

Artan bekleme süreli öğretim yöntemi ile gerçekleştirilen öğretim oturumlarının ilk iki oturumu 0 saniye, 3. öğretim oturumu 2 saniye, 4. öğretim oturumu 4 saniye, 5. öğretim oturumu 6 saniye, 7. Öğretim oturumu 8 saniye ve diğer öğretim oturumları (ölçüt karşılanana kadar) 8 saniye bekleme süreli olarak yürütülmüştür. Katılımcının ipucundan önce verdiği doğru tepkiler başarı performansı olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcı birinci durum olan "Sallama Çay Yapma" hedef davranışına ilişkin üç oturum üst üste alınan başlama düzeyi oturumlarında ortalama %23 doğruluk düzeyinde

performans sergilemiştir. Başlama düzeyinde kararlı veri elde edilmesinin ardından öğretim oturumlarına geçilmiştir. 0 saniye bekleme süreli öğretim şeklinde yürütülen 1. oturumda %60 2. Oturumda %70 düzeyinde ipucundan sonra doğru performans sergilemiştir. 2 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 3. öğretim oturumunda %40, 4 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 4. Öğretim oturumunda %50, 6 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 5. Öğretim oturumunda %90, 8 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 6. öğretim oturumunda %100, 7. öğretim oturumunda %100, 8. öğretim oturumunda %100 düzeyinde ipucundan önce doğru performans sergilemiştir. Öğretim uygulamalarının hemen ardından akıcılık çalışmalarına geçilmiştir. Akıcılık aşamasında başlama düzeyi verileri art arda iki oturumda alınmış, katılımcı %70 doğruluk düzeyinde performans sergilemiştir. Başlama düzeyinde kararlı veri elde edilmesinin ardından akıcılık aşamasının öğretim oturumlarına geçilmiştir.3 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 1. öğretim oturumunda %90, 2. ve 3. öğretim oturumlarında %100 doğru performans sergilemiştir. Birbirini izleyen 3 oturumda belirlenen başarı düzeyi elde edildiği için uygulama çalışmalarına son verilmiştir.

Birinci hedef davranışın uygulama aşaması sona erdiğinde ikinci ve üçüncü hedef davranışlar için yoklama alınmıştır.

Katılımcı ikinci durum olan “Giysi Asma (Bluz Ve Gömlek)” hedef davranışına ilişkin üç oturum üst üste alınan başlama düzeyi oturumlarında ortalama %7 doğruluk düzeyinde performans sergilemiştir. Birinci hedef davranışın uygulamasının tamamlanmasından sonra art arta 3 yoklama oturumunda %10 doğru performans sergilemiştir. Yoklama oturumlarında kararlı veri elde edilmesinin ardından öğretim oturumlarına geçilmiştir. 0 saniye bekleme süreli öğretim şeklinde yürütülen 1. ve 2. oturumların her ikisinde de %30 düzeyinde ipucundan sonra doğru performans sergilemiştir. 2 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 3. öğretim oturumunda %50, 4 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 4. Öğretim oturumunda %70, 6 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 5. Öğretim oturumunda %80, 8 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 6. öğretim oturumunda %100, 7. öğretim oturumunda %100, 8. öğretim oturumunda %100 düzeyinde performans sergilemiştir. Öğretim uygulamalarının hemen ardından akıcılık çalışmalarına geçilmiştir. Akıcılık aşamasında başlama düzeyi verileri art arda iki oturumda alınmış, katılımcı %60 doğruluk düzeyinde performans sergilemiştir. Başlama düzeyinde kararlı veri elde edilmesinin ardından akıcılık aşamasının öğretim oturumlarına geçilmiştir.3 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 1. öğretim oturumunda %90, 2. Ve 3. öğretim oturumlarında %100 doğru performans sergilemiştir.

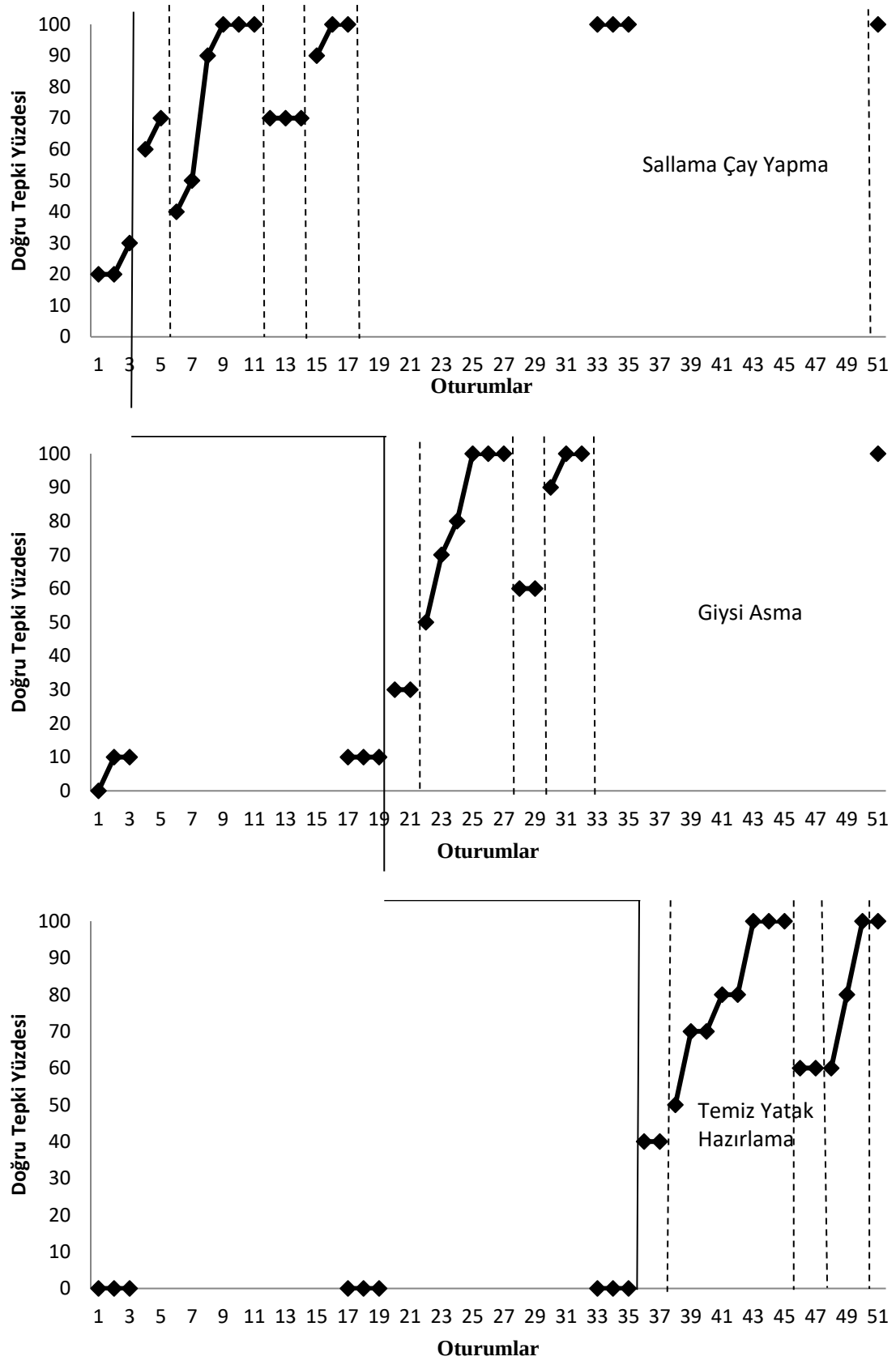
İkinci hedef davranışın uygulama aşaması sona erdiğinde birinci ve üçüncü hedef davranışlar için yoklama alınmıştır. Birinci hedef davranışın yoklama verilerinin %100 başarı düzeyidir.

Katılımcı üçüncü durum olan “Temiz Yatak Hazırlama” hedef davranışına ilişkin üç oturum üst üste alınan başlama düzeyi oturumlarında %0 doğruluk düzeyinde performans sergilemiştir. Birinci hedef davranışın uygulamasının tamamlanmasından sonra alınan art arta 3 yoklama oturumunda doğru tepki yüzdesi %0, ikinci hedef davranışın uygulamasının tamamlanmasından sonra alınan art arta 3 yoklama oturumunda doğru tepki yüzdesi %0’dır. Yoklama oturumlarında kararlı veri elde

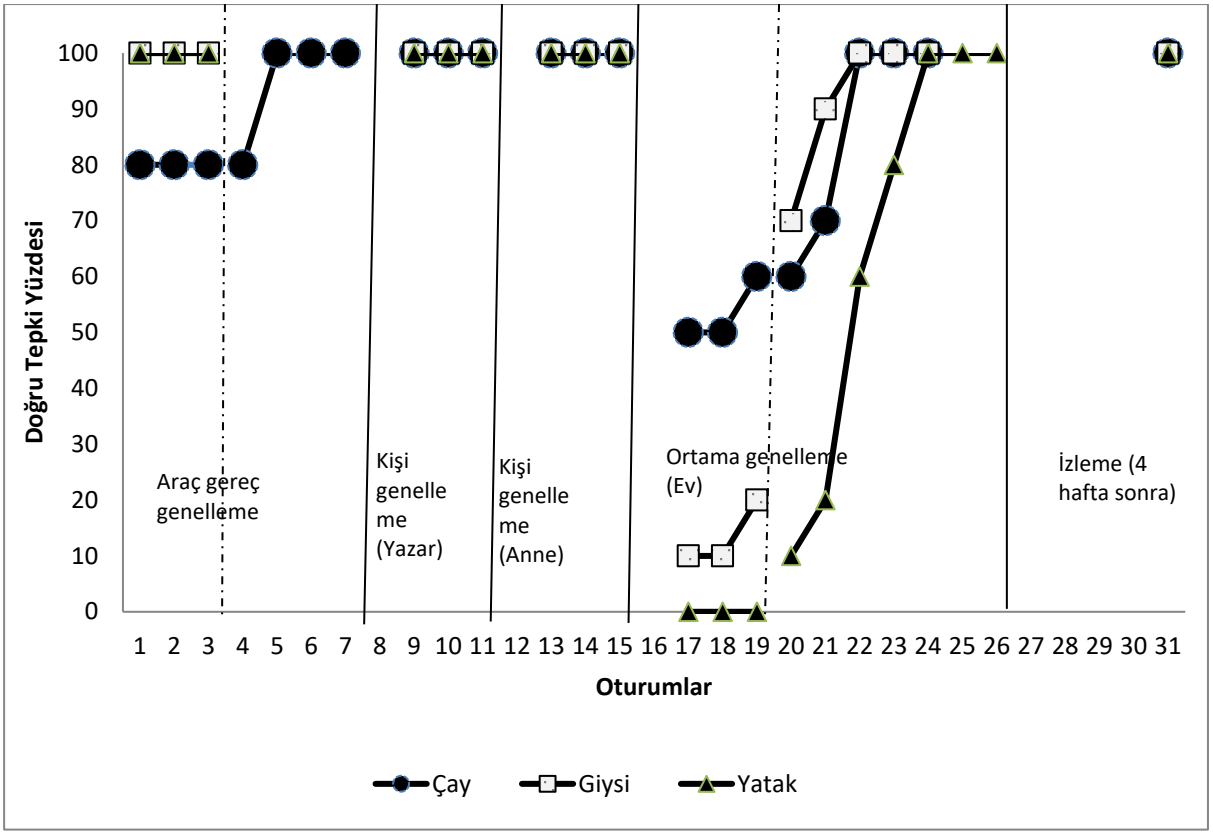
edilmesinin ardından öğretim oturumlarına geçilmiştir. 0 saniye bekleme süreli öğretim şeklinde yürütülen 1. ve 2. oturumların her ikisinde de %40 düzeyinde ipucundan sonra doğru performans sergilemiştir. 2 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 3. öğretim oturumunda %50, 4 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 4. Öğretim oturumunda %70, 6 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 5. Öğretim oturumunda %80, 8 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 6. öğretim oturumunda %80, 7. öğretim oturumunda %100, 8. öğretim oturumunda %100 ve 9. Öğretim oturumunda %100 düzeyinde performans sergilemiştir. Öğretim uygulamalarının hemen ardından akıcılık çalışmalarına geçilmiştir. Akıcılık aşamasında başlama düzeyi verileri art arda iki oturumda alınmış, her iki oturumda da %60 doğruluk düzeyinde performans sergilemiştir. Başlama düzeyinde kararlı veri elde edilmesinin ardından akıcılık aşamasının öğretim oturumlarına geçilmiştir.3 saniye bekleme süreli öğretim oturumu şeklinde yürütülen 1. öğretim oturumunda %80, 2. Ve 3. öğretim oturumlarında %100 doğru performans sergilemiştir.

Üçüncü hedef davranışın uygulama aşaması sona erdiğinde tüm hedef davranışlar için tek oturumluk yoklama alınmıştır. Tüm hedef davranışların yoklama verilerinin %100 başarı başarı düzeyini gösterdiği belirlenmiştir.

Tablo 2: Bağımlı değişkenlerin Başlama Evresi, Uygulama Evresi (Sıfır saniye ve Artan bekleme süreli), Yoklama Evresi, Akıcılık Evresi (Başlama ve Uygulama) ile ilişkili verilere dair çizgi grafik.

Tablo 3: Bağımlı Değişkenlerin Genelleme Evresi Ve İzleme Evresi İle İlişkili Verilere Dair Çizgi Grafik.

3.2. Genelleme Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Araştırmada araç gereçlere genelleme, kişiye genelleme ve ortama genelleme olmak üzere 3 alanda genelleme çalışmaları yapılmıştır. Genelleme çalışmalarına bağımlı değişkenlerin öğretim, akıcılık ve yoklama aşamaları tamamlandıktan sonra başlanmıştır. Üç hedef davranışın da genelleme aşaması eş zamanlı olarak yürütülmüştür. Genelleme aşamasının başlama düzeyi verileri art arta 3 oturum ile alınmıştır.

Genelleme aşamasına araç-gereç genelleme ile başlanmıştır. Araç-gereç genelleme aşaması, öğretim ve akıcılık oturumlarını gerçekleştiren uygulamacıyla ve aynı ortamda sürdürülmüştür. Sadece çalışmada kullanılan araç-gereçler değiştirilmişti.

Katılımcı “Sallama Çay Yapma” hedef davranışına ilişkin araç gereç genelleme ile ilgili üç oturum üst üste alınan başlama düzeyi oturumlarında %80 doğruluk düzeyinde performans sergilemiştir. Başlama düzeyinde kararlı veri elde edilmesinin ardından öğretim oturumlarına geçilmiştir. 1. oturumda %80, 2.-3. ve 4. öğretim oturumlarında %100 doğru performans sergilemiştir. Aynı hedef davranışın kişiye genelleme aşamasında, öğretim ve akıcılık çalışmalarında kullanılan araç-gereçlerle, art arda 3 oturum araştırmanın yazarı başlama düzeyi verisi almıştır. Katılımcı her üç oturumda da %100 doğru performans sergilemiştir. Kişiye genelleme aşaması bir kez de katılımcının annesi ile gerçekleştirilmiştir. Anne aynı ortamda, öğretim ve akıcılık çalışmalarında kullanılan araç-gereçlerle art arda 3 oturum başlama düzeyi verisi almıştır. Katılımcı her üç oturumda da %100 doğru performans sergilemiştir. En son olarak ortama genelleme aşaması için anne katılımcının evinde, evdeki araç-gereçlerle 3 oturum art arda başlama verilerini almıştır. Başlama düzeyi verisi %53.3 olarak elde

edilmiş ve hemen annenin yürüteceği şekilde çalışmaya başlanmıştır. Ortama genelleme öğretim oturumlarının ilkinde katılımcı %60, 2. Oturumda %70, 3.-4.-5. oturumlarda %100 doğru performans sergilemiştir.

Katılımcı "Giysi Asma (Bluz ve Gömlek)" hedef davranışına ilişkin araç gereç genelleme ile ilgili üç oturum üst üste alınan başlama düzeyi oturumlarında %100 doğruluk düzeyinde performans sergilemiştir. Aynı hedef davranışın kişiye genelleme aşamasında, öğretim ve akıcılık çalışmalarında kullanılan araç-gereçlerle, art arda 3 oturum araştırmanın yazarı başlama düzeyi verisi almıştır. Katılımcı her üç oturumda da %100 doğru performans sergilemiştir. Kişiye genelleme aşaması bir kez de katılımcının annesi ile gerçekleştirilmiştir. Anne aynı ortamda, öğretim ve akıcılık çalışmalarında kullanılan araç-gereçlerle art arda 3 oturum başlama düzeyi verisi almıştır. Katılımcı her üç oturumda da %100 doğru performans sergilemiştir. En son olarak ortama genelleme aşaması için anne katılımcının evinde, evdeki araç-gereçlerle 3 oturum art arda başlama verilerini almıştır. Başlama düzeyi verisi %13.3 olarak elde edilmiş ve hemen annenin yürüteceği şekilde çalışmaya başlanmıştır. Ortama genelleme öğretim oturumlarının ilkinde katılımcı %70, 2. Oturumda %90, 3.-4.-5. oturumlarda %100 doğru performans sergilemiştir.

Katılımcı "Temiz Yatak Hazırlama" hedef davranışına ilişkin araç gereç genelleme ile ilgili üç oturum üst üste alınan başlama düzeyi oturumlarında %100 doğruluk düzeyinde performans sergilemiştir. Aynı hedef davranışın kişiye genelleme aşamasında, öğretim ve akıcılık çalışmalarında kullanılan araç-gereçlerle, art arda 3 oturum araştırmanın yazarı başlama düzeyi verisi almıştır. Katılımcı her üç oturumda da %100 doğru performans sergilemiştir. Kişiye genelleme aşaması bir kez de katılımcının annesi ile gerçekleştirilmiştir. Anne aynı ortamda, öğretim ve akıcılık çalışmalarında kullanılan araç-gereçlerle art arda 3 oturum başlama düzeyi verisi almıştır. Katılımcı her üç oturumda da %100 doğru performans sergilemiştir. En son olarak ortama genelleme aşaması için anne katılımcının evinde, evdeki araç-gereçlerle 3 oturum art arda başlama verilerini almıştır. Başlama düzeyi verisi %0 olarak elde edilmiş ve hemen annenin yürüteceği şekilde çalışmaya başlanmıştır. Ortama genelleme öğretim oturumlarının ilkinde katılımcı %10, 2. oturumda %20, 3. oturumda %60, 4. oturumda %80, 5.-6.-7. oturumlarda %100 doğru performans sergilemiştir.

3.3. İzleme/Kalıcılık Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Araştırmada tüm hedef davranışlar için genelleme çalışmaları da tamamlandıktan sonra bir oturumluk izleme değerlendirmesi yapılmıştır. İzleme değerlendirmesini uygulamacı, özel eğitim merkezinde araştırmanın yürütüldüğü ortamları ve aynı araç gereçleri kullanarak yapmıştır. Tüm hedef davranışlar için katılımcının izleme %100 doğru performans sergilediği gözlenmiştir.

3.4. Sosyal Geçerlik Verilerine İlişkin Bulgular

Sosyal geçerlik bulgularının belirlenmesinde bugüne kadar en sık başvurulan yöntem olan öznel değerlendirme; bir araştırma ya da uygulama ile bir şekilde ilgili olan bireylerin çalışmanın amacı, yöntemi ve sonuçlarına ilişkin belirleme amacıyla yapılmaktadır (Bozok&Eldeniz Çetin, 2018).

Bu araştırmada sosyal geçerlik verileri özel eğitim merkezinin psikolojik danışmanı ve katılımcının annesi ile görüşülerek toplanmıştır. Öğrenmiş olduğu becerilerin günlük yaşamına etkisi, aile rutinlerine etkisi, olumlu değişimler, olumsuz değişimler, Özgüvenine etkisi, iletişim becerilerine etkisini anlamaya yönelik açık uçlu sorular sorulmuştur.

Anne, kızının çalışmaya katılmasından dolayı memnun olduğunu, öğrendiği bu becerileri evde de kullandığını belirtmiştir. Pelin'in bu çalışmadan sonra her sabah, daha önce öğrenmiş olduğu kendi yatağını düzeltme sorumluluğunu hiç aksatmadan aldığını, çamaşır yıkandıktan sonra kendi yatağını, anne-babasının yatağını ve kardeşinin yatağını hazırlamayı üstlendiğini ve bu konuda çok özenli olduğunu açıklamıştır. Ayrıca eskiden giysilerini fırlatıp atarken, artık asmayı önemsediğini hatta pantolonları asamadığında sinirlendiğini, bu nedenle evde pantolon asma öğretimini kendisinin yaptığını vurgulamıştır. Sallama çay yapma becerisinin de işlerini hem kolaylaştırdığını hem zorlaştırdığını gülerek anlatmıştır. Günün belirli bir saatinin de çayını yaparak keyifle içme alışkanlığı edinen Pelin eve gelen herkese de sallama çay ikram etmeye çalışmış, kahve istediğini söyleyen misafirlere sinirli tepkiler vermiştir. Anne acil olarak kahve makinesi kullanarak Türk kahvesi yapma ve suda çözünebilen kahve yapım çalışmalarına başlamak için talepte bulunmuştur. Genel olarak Pelin'in bu becerilere sahip olmasının hem kendi ev işlerini hafiflettiğini hem de Pelin'in zamanını doldurduğunu, yaptığı şeyler karşısında mutlu olmasını sağladığını ifade etmiştir.

Merkez Psikolojik Danışmanı, kurum içindeki tepkileri ve iletişim becerileri açısından bir değerlendirme yapmıştır. Psikolojik Danışman, söz konusu hedef davranışları da günlük yaşam becerilerinin öğrenciye katkısını önemsediği kadar aileye katkısını da önemsediğini belirtmiştir. Pelin özelinde yaptığı değerlendirmede bağımsızlaşması açısından çok önemli kazanımlar olduğunu, özellikle çay yapma çalışmasını kendisine ya da toplantı için gelen başka ebeveynlere ikram niteliğine dönüştürmesiyle sosyal becerilerinde ve iletişim becerilerinde de bir artış gözlediğini, özgüveninin arttığını açıklamıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, 19 yaşında Otizm Spektrum Bozukluğu tanısına sahip bir bireye günlük yaşam becerileri öğretirken artan bekleme süreli öğretim yönteminin becerilerin edinim, akıcılık, genelleme ve kalıcılık/izleme düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ayrıca çalışmada katılımcının annesinden ve merkez Psikolojik Danışmanından sosyal geçerlik verileri toplanmıştır. Araştırma verileri, OSB tanısına sahip bireylerin artan bekleme süreli öğretim yöntemi ile günlük yaşam becerilerini edinmesinde, akıcılığını sağlamasında, farklı araç gereç, kişi ve ortama genelleyebilmesinde, 1 ay sonra kalıcılığı sürdürmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Çalışmadan gözlemci güvenirliği ve uygulama güvenirliği verileri toplanmıştır. Araştırma, yüksek düzey gözlemci güvenirliği ve uygulama güvenirliği oranlarıyla tamamlanmıştır.

Alanyazında Otizm Spektrum Bozukluğu tanısına sahip bireylerle günlük yaşam becerisi öğretimine ilişkin yapılan çok sayıda yurtiçi (Kurtoğlu&Cavkaytar,2022) ve yurtdışı (Laarhoven, Kraus, Karpman,2010) çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda beceri öğretimi için farklı yöntemler kullanılmıştır. Özel eğitim uygulamalarında kullanılan yöntemlerden biri de ipucu verilmeden önce beklemeyi

esas alan yani ipucu verilmesi için gereken zamanı geciktiren bekleme süreli öğretim yöntemleridir. İpucu geciktirme aralığı sabit ya da aşama aşama arttırma biçiminde yapılabilir. Sabit bekleme süreli öğretim ile artan bekleme süreli öğretim arasındaki tek farklılık sabit bekleme süreli öğretimde ipucunu geciktirme aralığının sabit bir süreye bir kerede arttırılması, artan bekleme süreli öğretimde bu sürenin sistematik olarak yavaş yavaş ve birkaç defada arttırılması olarak özetlenebilir (Tekin İftar&Kırcaali İftar, 2012, s.194). Her iki zaman gecikmesi (time delay) prosedürünün de neredeyse hatasız olduğu gerçeği göz önüne alındığında, amaç öğrencilerin doğru bir yanıt vermesini sağlamaktır (Medrana&Allen, 2021). Bu araştırmada elde edilen sonuçlar artan bekleme süreli öğretimin etkili olduğuna dair farklı çalışmaların bulgularını (Bozak &Eldeniz Çetin(2018); Ağrı&Batu(2020); Ünal, vd.(2021); Medrana&Allen (2021) destekler niteliktedir.

Bu araştırmada tüm basamakların bir arada yöntemi kullanılmıştır. Katılımcının bilişsel kapasitesinin yüksek olması, toz alma, katlama, ekmek kesme, yatak örtüsü örtme, masa kurma-kaldırma gibi çeşitli günlük yaşam becerilerine sahip olması, öğrenmesinin oldukça hızlı olması gibi nedenler tüm basamakların bir arada öğretilmesi kararında etkili olmuştur. Uygulama sonuçları katılımcının öğretim oturumlarında zorlanmadığını göstermektedir. Artan bekleme süreli ilk oturumlarda ortaya çıkan düşük doğru tepki yüzdeleri Pelin'in yapamamasından değil, genellikle yapmayı reddetmesinden kaynaklanmıştır. Özellikle sıfır saniye oturumlarında ipucunun hemen verilmesi ile ne yapması gerektiğini büyük oranda öğrenmiş ancak artan bekleme süreli oturumlarındaki ipucu geciktirme aralıklarında pencereden dışarı bakma, şarkı söyleme, sınıfına geri dönme gibi girişimlerde bulunmuş, ipucunun verilmesiyle yapması gereken doğru tepkiyi sergilemiştir. Pelin'in istediğini istediği zaman yapma alışkanlıkları ve değişikliğe karşı direnci özellikle yeni bir davranış öğretimi söz konusu olduğunda çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Öğretim başlamadan birkaç gün öncesinden itibaren bu çalışmanın başlayacağı bilgisi verilerek tepkileri hafifletilmeye çalışılmış ancak tamamen yok edilememiştir. Artan bekleme süreli oturumlarda kısa sürede görevini tamamlamadan başka bir şey yapamayacağını kabullendiğinden devam eden süreç hızla yükselen doğru tepki yüzdeleriyle sonuçlanmıştır.

Araştırmada öğretilen becerilerin kişi, araç-gereç ve ortama genellenmesinin son derece önemli olduğu kabul edilmiştir. Örneğin tüm dünyayı etkileyen Covid 19 pandemisi sürecinde herkesin aniden evine kapanmak durumunda kalması, özel gereksinimli bireylerin eğitimlerinin kesilmesine, ailelerin kendi yaşamlarını yeniden yapılandırmak zorunda kalmalarına ve pek çok güçlükle başa çıkmaya çalışmalarına neden olmuştur. Pandemi döneminde ki pek çok çalışma özel gereksinimli bireylerin eğitim uygulamalarının ev ortamlarında sürdürülmesinin, aile eğitimlerinin ve genellemelerin ne denli kritik olduğunu ortaya koymuştur (Sani-Bozkurt,vd. 2021; İnan, 2024; Neece, 2020). Aile eğitimlerine yönelik çalışmalar evde eğitimin önemini net bir şekilde ortaya koymaktadır (Ulugöl&Cavkaytar, 2020; Matin, 2022; Toprak&Olçay, 2024). OSB bireylere ev ortamlarında kullanabilecekleri rutinler oluşturmak, günlük yaşama sakinleştirici bir yapı sağlayarak bireylerin kendilerini daha güvende ve kontrol altında hissetmelerine yardımcı olabilir. Bağımsızlığı desteklemek, özgüvenini artırmak ve genel yaşam kalitesini iyileştirmek için için günlük yaşam becerileri önemlidir. Bu becerilere hakim olmak aynı zamanda yaşamının sorumluluğunu üstlenmek ve refahlarını etkileyen bilinçli kararlar almaları için güçlenmek ile de ilgilidir. Bu

araştırmada katılımcının içinde olduğu ortamları düzenleme, istediği zaman çayını yapıp içme davranışı onu annesine bağımlı olmaktan bir parça uzaklaştırmıştır. Bu durum ise hem anne hem Pelin açıcından olumlu olarak değerlendirilmektedir.

Genelleme oturumlarında başarı yüzdesini düşüren 2 durum olmuştur. Birinci durum sallama çay yapma becerisinde araç gereç genelleme aşamasında kullanması gereken su ısıtıcıda düğmeyi bulamamıştır. Gösterildiğinde ise hızla düğmenin yerini öğrenmiş ve belirlenen başarı düzeyine ulaşmıştır. İkinci durum ise ortama genelleme aşamasında ev ortamında çalışmaları yapmayı reddetmesi nedeniyle yaşanmıştır. Ev ortamında annesinin her şeyi yapmasına alışıktır. Yatağının ya da giysilerinin toplanması ya da her istediğinde çayının annesi tarafından hazırlanması durumu, genelleme çalışmaları ile ortadan kalkmış, Pelin'in yapması gerekmiş oysa Pelin evdeki bu değişimi reddetmiştir. Annenin tutarlı ve kararlı biçimde uygulamayı yapması sonucunda Pelin değişikliğe uyum sağlamış ve doğru tepki yüzdelerini de arttırmıştır.

Sosyal geçerlilik ile ilgili verileri toplama aşamasında anne ile yapılan görüşme Pelin'in evde alışık olduğu düzenin değişmesi nedeniyle sorun çıktığını ama düzenli uygulama süreci ile hızla yeni düzene ayak uydurduğunu ortaya koymuştur. Hatta annenin çalışma sona erdikten sonra da bu becerileri Pelin'in sorumlulukları olarak ifade etmesi, düzenli olarak yapmasını sağlaması ile evde hem kendisinin daha az yorulduğu hem de Pelin'in zamanını daha fazla doldurabilmesi nedeniyle davranış sorunlarının azalmasını sağlamıştır. Evde ütülenen çamaşırların asılması, yatakların günlük düzeltilmesi ya da çarşaf değişimlerinin yapılması gibi süreçlerde Pelin aktif sorumluluk üstlenmektedir. Evde sallama çay yapılması başlangıçta aile bireylerinde çok keyif verse de misafir geldiği zamanlar demleme çay yapılması gerektiğinde ya da farklı bir içecek ikram edileceği zaman sorun ortaya çıkmıştır. Bu nedenle araştırma bittikten sonra yeni becerilerin öğretimine, uygun olan davranışlar ve uygun olmayan davranışlar üzerinde çalışılmasına başlanmıştır. Uygun olan davranışlar öğretim alan yazında hedef sosyal becerinin uygun şeklinin yanı sıra uygun olmayan şeklinin de gösterildiği ve bireyden becerinin uygun olan ve olmayan şekli arasında ayrım yapmasının beklendiği bir sosyal ayırt etme programı olarak tanımlanmaktadır (Vuran ve Olçay, 2021). Öğretmenlerin, eğitim kurumlarının ve politikalarla geliştirilecek iyi uygulamaların evde eğitim süreçlerine entegre edilmesi, OSB olan çocukların eğitimlerinin sürekliliği adına önem taşımaktadır (İnan, 2024). Yaşamın belirsizliklerle dolu olduğu göz önünde bulundurulduğunda OSB tanısı almış bireyleri rutinlerin dışına çıkabilmelerini, yapılandırılmış ortamlarda öğrendiklerini gündelik yaşamlarında aile ortamlarına ve/veya sosyal yaşamlarına genelleyebilmelerini sağlayabilmek önemlidir.

Kaynaklar

Ağrı, K., & Batu, E. S. (2020). Zihin yetersizliği olan bireylere yaya becerilerinin öğretiminde artan bekleme süreli öğretimin etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 21*(3), 427–450. https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.597433

Babcock, B. (2020). Using a progressive time delay to increase mands in a child with autism (Honors Thesis No. 3228). Western Michigan University. https://scholarworks.wmich.edu/honors_theses/3228

Bozak, B., & Eldeniz Çetin, M. (2018). Zihinsel yetersizliği olan bireylere tehlike uyarı sembollerinin öğretiminde artan bekleme süreli öğretim yönteminin etkililiği. *Education Sciences (NWSAES), 13*(1), 19–43. https://doi.org/10.12739/NWSA.2018.13.1.1C0678

Costa, J. R. R., & de Matos, D. C. (2025). Teaching communication and functional life skills in children diagnosed with autism spectrum disorder. *Behavioral Sciences, 15*(2), 198. https://doi.org/10.3390/bs15020198

Çetrez Arıcan, G., & Fazlıoğlu, Y. (2020). Otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan öğrencilere yemek yapma becerilerinin öğretiminde sabit bekleme süreli öğretimin etkililiği. *Journal of Academic Social Science Studies, 13*(80), 71–85. https://doi.org/10.29228/JASSS.29074

Ertekin, T., Ece, A. S., & Yıkmış, A. (2017). Zihinsel yetersizliği olan çocuklara günlük yaşam becerilerinin öğretiminde video ile model olma ve şarkıyla video model olmanın etkililik ve verimliliklerinin karşılaştırılması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 7*(1), 99–117. https://doi.org/10.23863/kalem.2017.77

Gönen, A., & Uslucan, G. (2024). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere serbest zaman becerisinin öğretiminde kendini yönetme stratejilerinin etkililiği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43*(1), 565–615.

İnan, B. (2024). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip ebeveynlerin evde eğitim yaşantısında bir örnek olarak pandemi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*(59), 726–746.

Kaya, A., & Cavkaytar, A. (2022). *Zihinsel ve gelişimsel yetersizliği olan yetişkin bireylere yönelik günlük yaşam eğitimi programı: GYEP*. Vize Akademik.

Kurtoğlu, S., & Cavkaytar, A. (2022). Zihin yetersizliği olan bireylere kişisel bakım becerilerinin öğretiminde bir aile eğitimi programının etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 23*(1), 53–83. https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.756223

Medrana, M., & Allen, N. (2021). Literature review: Progressive time delay as an instructional method for students with autism spectrum disorder. *OUR Journal: ODU Undergraduate Research Journal, 8*, Article 8. https://doi.org/10.25778/3v8r-nb42

Neece, C., McIntyre, L. L., & Fenning, R. (2020). Examining the impact of COVID-19 in ethnically diverse families with young children with intellectual and developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research, 64*(10), 739–749. https://doi.org/10.1111/jir.12769

O'Neill, K. (2024). *Differential effects of criteria for increasing delay intervals in progressive time delay* (Master's thesis, University of Kentucky). https://uknowledge.uky.edu/edsrc_etds/154

Orum Çattık, E., & Ergenekon, Y. (2024). Öz-belirleme ve yaşam kalitesi: Otizm spektrum bozukluğu olan genç yetişkinler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*(2), 148–162. https://doi.org/10.17860/mersinefd.1444166

Önal Yılmaz, Y. (2025). *Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere el yıkama becerisinin öğretiminde ipucunun giderek azaltılması yönteminin etkililiği* (Yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Pothuraju, S. (2024). *Empowering independence: Life skills for students with autism and intellectual disabilities*. Shodh Sagar International Publication. https://books.shodhsagar.org/index.php/books/catalog/view/76/132/17

Ramnauth, R., Brščić, D., & Scassellati, B. (2025). A robot-assisted approach to small talk training for adults with ASD. *arXiv*. https://arxiv.org/pdf/2505.23508

Sani-Bozkurt, S., Bozkuş-Genç, G., Vuran, S., Yıldız, G., Çelik, S., Diken, İ. H., Uysal, Ç., Gürgür, H., Kalaycı, G., Diken, Ö., Ateşgöz, N. N., İçyüz, R., Doğan, M., Şafak, P., & Demiryürek, P. (2022). COVID-19 salgınında Türkiye'deki özel gereksinimi olan öğrenciler ve ailelerine yönelik uzaktan özel eğitim uygulamalarına ilişkin uzman bakış açısı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 23*(1), 133–164. https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.786118

Tekin-İftar, E., & Kırcaali-İftar, G. (2019). *Yanlışsız öğretim yöntemleri* (6. baskı). Vize Akademik.

Toprak, İ., & Olçay, S. (2024). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sorumluluk kazandırmada uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretimin etkililiği. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 44*(3), 2223–2254.

Ulugöl, F., & Cavkaytar, A. (2020). Zihin yetersizliği olan bireylere ev içi becerilerinin öğretiminde aile eğitimi programının etkililiği. *Anadolu Journal of Educational Sciences International, 10*(2), 930–957. https://doi.org/10.18039/ajesi.760299

Ünal, F., Uğurlu Akbay, H. E., Yıldırım Doğru, S. S., Arvas, E. ve Gültekin, U. (2021). Zihinsel yetersizliği olan bireylere günlük yaşam becerilerinin öğretiminde artan bekleme süreli öğretim yönteminin etkililiği. *The Journal of International Education Science*, 8 (29), 162-186

Van Laarhoven, T., Kraus, E., Karpman, K., Nizzi, R., & Valentino, J. (2010). A comparison of picture and video prompts to teach daily living skills to individuals with autism. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 25*(4), 195–208.

Vosough Matin, M. (2022). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip aileler için geliştirilen aile eğitim programının çocukların eğitiminde aile katılımının etkisi* (Doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Vuran, S., & Olçay, S. (2021). Sistematik derleme: Otizm spektrum bozukluğu olan bireylerde uygun olan ve olmayan davranış örnekleriyle öğretim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,22*(2), 491–515.https://doi.org/10.21565/ozelegitim dergisi.533710

Yavuz, M. (2021). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara masa silme becerisinin öğretiminde video model olma uygulamasının etkililiği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18*(1), 246–261. https://doi.org/10.33437/ksus

Yücesoy Özkan, Ş. ve Altun, D.E. (2019). Ayrık Denemelerle Öğretim Yapılırken Kullanılan Hata Düzeltmesi Türleri. *Turkish Journal of Special Education Research and Practice,* Volume 1, Number 1, p 28–56. https://dergipark.org.tr/trsped DOI: 10.37233/TRSPED.2019.0102

1) Zatz, J.C. and Harrison, J.R. (2025) K-12 Life Skills Education, Independence, and Employmentof Autistic Individuals: Giving Voice to Autistic Adults, *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 55:1673–1687. https://doi.org/10.1007/s10803-024-06304-7.

FİNANS: Bu çalışmanın yürütülmesinde herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI: Yazarlar, bu çalışmayı etkileyebilecek finansal çıkarlar veya kişisel ilişkiler olmadığını beyan eder.

YAZAR KATKILARI: Yazar, makalenin tümünü katkılarıyla oluşturmuştur.

ETİK ONAY BEYANI: Bu çalışmada Yerel Etik Kurul Onayına gerek duyulmamıştır.

VERİ KULLANILABİLİRLİK BEYANI: Bu çalışmada kullanılan verilere yazardan talep üzerine erişilebilir.

FINANCE: No financial support was received for the conduct of this study.

CONFLICT OF INTEREST STATEMENT: The authors declare that there are no financial interests or personal relationships that may influence this study.

AUTHOR CONTRIBUTIONS: The author has contributed to the manuscript in its entirety.

ETHICAL APPROVAL STATEMENT: Local Ethics Committee Approval was not required for this study.

DATA AVAILABILITY STATEMENT: The data used in this study are available upon request from the author.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License)